

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

У статті досліджуються питання формування лексичної компетенції як невід'ємної складової іншомовної комунікації студентів економічних спеціальностей. Розглянута загальна характеристика лексичної компетенції. Подано класифікацію та проаналізовано етапи презентації і успішного засвоєння лексичного матеріалу, обґрунтовано необхідність їх дотримання при навчанні іноземної мови. Пропонуються вправи, що є найбільш ефективними на кожному із названих етапів для успішного формування лексичних навичок.

Ключові слова: автентичний текст, комунікативні навички, лексична компетенція, лексична одиниця, професійно орієнтоване мовлення, система вправ.

Вступ. Поглиблення і пошуків дружніх і міжнародних ділових зв'язків людей у різних сферах діяльності призвело до модернізації сучасного освітнього процесу, яка полягає в перегляді цілей і завдань навчання іноземних мов, особливо англійської як мови міжнародного спілкування. Дедалі більше зростає потреба у фахівцях, які б володіли не лише певною спеціальністю, а й практичними знаннями іноземної мови та культурою іншомовного спілкування, специфіка яких визначається характером професійної діяльності. Вивченню іноземних мов приділяється особлива увага у вищих навчальних закладах України. Оновлюються та вдосконалюються зміст, методи, організаційні форми та засоби навчання студентів, зокрема економічних спеціальностей, з метою формування спеціаліста, здатного реалізувати свої знання у реальних життєвих ситуаціях, тобто отримувати і передавати інформацію зі свого фаху.

В сучасному суспільстві фахівець економічної спеціальності повинен вміти вести ділову кореспонденцію іноземною мовою, читати фахову літературу, бути спроможним вести дискусію на професійну тематику, взяти участь у конференції чи виступити на презентації, здобути підвищення кваліфікації в іноземних фірмах. Тому в процесі навчання студенти мають оволодіти спеціальною галузевою та вузькоспеціалізованою лексикою та адекватно використовувати її у процесі комунікації, адже успішність іншомовного професійного спілкування залежить від того, чи вміє студент зрозуміти і вжити у певній ситуації саме ту лексичну одиницю, яка точно передасть висловлювану ним думку.

Лексика є одним з найважливіших і незамінним компонентом змісту навчання будь-якої мови, а лексична компетенція є невід'ємним складником іншомовної комунікаційної компетенції майбутнього фахівця-економіста [1, с.30]. Процес навчання іноземної мови повинен бути спрямованим на систематичне набуття та розширення словникового запасу. Не розуміючи і не оперуючи вільно фаховою лексикою, майбутній економіст не зможе здійснювати повноцінну мовленнєву діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування іншомовної лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей досліджувалося багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими,

© Козак М.В.

серед яких, зокрема, В.О.Артемов, Л.В.Банкевич, І.В.Баценко, І.М.Берман, В.Д.Борщовецька, Н.Г.Вишнякова, Ю.В.Гнаткевич, О.Ю.Долматовська, О.Б.Тарнопольський, V.F.Allen, R.Carter, M.McCarthy, M.Lewis, L.Taylor та ін. У їхніх працях висвітлені такі питання, як психолінгвістична природа рецептивних та репродуктивних лексичних навичок, зміст навчання професійного мовлення, принципи і критерії відбору лексики на різних етапах навчання, сформовані словники-мінімуми фахової лексики, розроблені відповідні вправи [2, с.52; 3, с.31-32].

Не зважаючи на досить ґрунтовну розробленість даного питання і те, що пріоритетність набуття лексичних навичок визнається студентами, викладачі професійно-орієнтованої мови зауважують, що саме лексична компетенція викликає труднощі в процесі навчання іноземної мови. Студентам економічних спеціальностей бракує іншомовного активного вокабуляру, і вони не завжди є спроможними актуалізувати професійно-орієнтовану лексику в мовленні. Також недостатньо розроблена методика формування фахової лексичної компетенції. Потребує уваги з боку методистів і питання відбору якісних навчальних матеріалів для навчання студентів термінологічної лексики за їхньою спеціальністю. Недостатня вивченість даних питань та підвищення вимог до якості навчання студентів немовних спеціальностей англійській мові і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є дослідження змісту і особливостей формування лексичної компетенції в професійно орієнтованому мовленні студентів економічних спеціальностей.

Визначена ціль передбачає вирішення таких завдань:

- розглянути суть та основні особливості поняття «лексична компетенція»;
- дослідити етапи формування лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей;
- виокремити вправи і завдання, які доцільно використовувати на кожному з етапів;
- проаналізувати ефективність використання у навчальному процесі фахових автентичних текстів та зазначити основні критерії відбору термінологічної лексики для навчання студентів.

Виклад основного матеріалу. Оскільки час, відведений на практичні аудиторні заняття з іноземної мови, обмежений, а завантаженість студентів із спеціальних дисциплін є теж доволі значною, викладач повинен зосередити увагу на основній меті навчання мови – формуванні у студентів комунікативної компетенції.

Іншомовна комунікативна компетенція – це сукупність навичок, вмінь і знань, які дозволяють індивідуові вчитися, працювати та спілкуватися в багатонаціональному суспільстві, досягати взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, що вивчається, у відповідності з її нормами і традиціями в умовах прямого і опосередкованого контактів [4].

В процесі розвитку комунікативної компетенції відбувається становлення лексичної компетенції, яка визначається у Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти як «знання і здатність використовувати мовний словниковий запас», тобто практичні навички застосування набутого багажу знань при спілкуванні і в професійній діяльності [5, с.110]. К.Ю.Галацин розглядає лексичну компетенцію як наявність певного запасу лексичних одиниць та здатність адекватно їх використовувати: правильно писати і вимовляти, коректно організувати граматично, розуміти на слух і в процесі читання, оперувати ними в актах комунікації у потрібному темпі та в різних значеннях, доречно вживати приказки, прислів'я, фразеологічні звороти та образні вирази в межах професійного розвитку для досягнення відповідного комунікативно-функціонального результату [6].

За допомогою лексики відбувається сприймання і передача інформації. Саме з накопичення і збагачення лексичного запасу починається опанування іншомовного мовлення, тому навчання лексики і формування лексичної компетенції є невід'ємною складовою частиною процесу формування іншомовної комунікативної компетенції. А сформована у студентів лексична компетенція в свою чергу є підґрунтям для реалізації мовленнєвої, соціокультурної та соціолінгвістичної компетенції.

Процес засвоєння лексичного матеріалу відбувається поетапно. Процес навчання іншомовної лексики проходить шлях від отримання знань із лексики та вироблення первинних лексичних умінь до розвитку вторинних мовленнєвих умінь через формування навички вживання професійної лексики сумісно з іншими матеріалами.

Ю.І.Пассов стверджує, що спочатку формуються навички роботи з лексичним матеріалом (презентація мовного матеріалу і ознайомлення ним), далі відбувається вдосконалення здобутих навичок (тренування і закріплення мовного матеріалу), і лише тоді має місце розвиток вмінь оперування лексичними одиницями у мовленнєвій діяльності (практика в спілкуванні, у нашому випадку – у професійно орієнтованому мовленні студентів економічних спеціальностей) [7, с.26].

В найбільш повному обсязі відображає процес здобуття лексичної компетенції студентами економічних спеціальностей класифікація, запропонована С.Ф.Шатіловим. Він виділяє наступні етапи формування лексичної компетенції [7, с.86]: – орієнтовно-підготовчий; – стереотипно-ситуативний; – варіююче-ситуативний;

Послідовне і поетапне закріплення лексичних навичок активізує всі механізми навчального пізнання: сприйняття, розуміння та усвідомлення навчального матеріалу на першому етапі; відтворення і, як результат, детальне засвоєння з метою глибокого пізнання на другому етапі; творче застосування здобутих знань на практиці на третьому.

На орієнтовно- підготовчому етапі відбувається фонетичне опрацювання, семантизація фахової лексики, тобто розкриття значення нових слів, та створення орієнтовної основи для подальшого формування лексичної компетенції [8]. Ефективним є поєднання перекладних і безперекладних (наочна семантизація – за допомогою малюнків, предметів, рухів тощо; дефініція; тлумачення) способів семантизації.

На даному етапі ефективними будуть рецептивно-репродуктивні вправи на імітацію, номінацію та ідентифікацію слів чи стійких словосполучень, підстановку і трансформацію, групування і складання словесних сімей. Доцільними будуть здебільшого не-комунікативні, цілковито керовані вправи із слуховими або зоровими формальними опорами [9, с.7-10]. Прикладами таких завдань можуть бути наступні:

- співставити іншомовні терміни з їхніми українськими еквівалентами;
- підібрати дефініції до даних термінів чи перекласти їх;
- заповнити пропуски в тексті;
- підібрати синоніми або антоніми;
- визначити зайві терміни в ряді слів;
- побудувати словосполучення і речення з новими термінами.

На стереотипно-ситуативному етапі здійснюється закріплення та автоматизація дій студентів з лексикою на рівні слова, словосполучення, речення та понадфразовому рівні – діалогічній чи монологічній єдності [10, с.23-24]. Рекомендовані вправи є умовно-комунікативними, частково керованими, індивідуальними, зосередженими на відпрацюванні різних операцій і передбачають наявність мовленнєвої ситуації, що забезпечує принцип інтерактивності. Ефективним на цьому етапі є опрацювання текстів і виконання таких завдань, як прочитання тексту за фаховим спрямуванням, при чому потрібно дати відповідь на запитання до тексту з використанням термінологічної лексики; складання діалогів чи власних прикладів вживання фахової лексики; знаходження в тексті необхідної інформації для підтвердження та обґрунтування власних думок; пошук значень і тлумачення термінів англійською мовою; скорочений виклад опрацьованого тексту тощо. При виконанні подібних вправ лексичний матеріал англійської мови інтегрується з фаховими знаннями, що мотивує студента до оволодіння іншомовною економічною лексикою в контексті майбутньої спеціальності.

Варіююче-ситуативний етап характеризується вдосконаленням та автоматизацією лексичних навичок [3, с.33]. Студент може ситуативно вжити засвоєну термінологічну лексику в усній чи письмовій формі та правильно зрозуміти певну лексичну одиницю при читанні та сприйнятті інформації на слух.

Вправи повинні бути комунікативними, з мінімальним керуванням, які б передбачали висловлення студентами власної думки і відображали реальні ситуації професійного спілкування майбутніх еконо-

містів. Студенти, як правило, працюють в парній або групових формах, зацікавлено обмінюючись фаховою інформацією або обговорюючи шляхи вирішення актуальних економічних питань, беруть участь в ділових іграх, готують доповіді та презентації.

Протягом всього навчального процесу здійснюється поточний або проміжний (в процесі діалогічного спілкування, виконання вправ і творчих завдань на практичних заняттях та у вигляді модульних контрольних робіт) та підсумковий (у вигляді заліків та іспитів) контроль результатів навчальної діяльності. За результатами відповідного контролю лексичних знань визначається рівень володіння лексичним матеріалом, оцінюється ефективність реалізації використаних вправ, визначаються виниклі труднощі та, як наслідок, оптимізується процес оволодіння іншомовною лексичною компетенцією.

Важливим при дослідженні шляхів формування лексичних навичок за фахом підготовки є питання вибору навчальних матеріалів.

Формування лексичної компетенції базується на опрацюванні автентичних фахових текстів економічного дискурсу як основних джерел термінологічної лексики та важливого засобу становлення й розвитку професійної майстерності. Автентичні тексти є джерелом словникового запасу з певної спеціальності та наводять приклади використання економічних термінів у контексті, а також надають моделі поведінки у діловому мовленні, які можуть послужити зразком для створення власних текстів та підґрунтям для формування особистих думок і висловлювань [11, с.84-86]. Тексти чудово доповнюють знання, здобуті студентом при вивченні спеціальних дисциплін, забезпечують дію принципів міжпредметної координації та професійної спрямованості навчання ділової англійської мови. Робота з текстами сприяє підвищенню культури термінологічного спілкування та розширює комунікативну спроможність студентів до реального спілкування.

Задля забезпечення необхідного рівня сформованості лексичної компетенції доцільно використовувати при навчанні іноземної мови студентів-економістів такі автентичні навчальні матеріали, як монографії, матеріали наукових конференцій, публікації результатів зарубіжних досліджень в сфері економіки, фахові аналітичні статті у періодичних виданнях (Economic Policy, Oxford Economic Papers, The Economist, The Economic Journal, The World Economy тощо), ділові листи, угоди, контракти, рекламні проспекти компаній, протоколи ділових зустрічей та ін. [2; 11].

На початковому етапі навчання допускається методична обробка текстів без порушення їхньої автентичності відповідно до потреб студентів, оскільки складні граматичні форми, різноманітна лексика і особливості авторського стилю можуть спричинити

труднощі у їхньому сприйнятті.

Терміни несуть в собі основне інформаційне навантаження тексту і формують робочий словник майбутнього економіста. Тому необхідно також визначитися із вибором лексичного (термінологічного) мінімуму та його обсягом для досягнення оптимального володіння мовою в стислі терміни. Основними критеріями відбору економічних термінів є наступні [12, с.124]:

- професійна спрямованість;
- адекватність цілям навчання;
- частотність вживання;
- практична цінність для подальшої спеціалізації;
- тематична визначеність.

Словниковий склад, підібраний до певної теми, має забезпечити вільне спілкування в передбачених навчальною програмою ситуаціях та бути достатнім для ведення дискусії на ту чи іншу тему.

Чим краще відібраний і методично поданий лексичний матеріал у навчальному процесі, тим ефективнішим буде вивчення термінологічної лексики студентами економічних спеціальностей, а відтак успішнішим буде і формування лексичної компетенції відповідно до їхньої спеціалізації.

Отже, узагальнюючи викладене вище, можемо зробити **висновки**, що лексична компетенція є невід’ємною складовою комунікативної компетенції студентів – економістів загалом, і успішне оволодіння нею є необхідним задля досягнення основної цілі – перетворення іноземної мови на засіб спілкування з іноземними партнерами у професійній діяльності.

Засвоєння іншомовної лексики повинно здійснюватися поетапно за принципом «від простого до складного», використовуючи при цьому як найпростіші «технічні вправи» на початковому етапі навчання, так і навчальні комунікативні ситуації, змодельовані на занятті і якомога більше наближені до умов реальної комунікації.

Процес вивчення термінологічної лексики повинен мати не лише теоретичний, а в першу чергу практичний характер. Ефективним у процесі навчання є використання фахових автентичних текстів, які не лише підвищують інтерес до іноземної мови, а й забезпечують зв’язок з реальними ситуаціями, сприяють коректному сприйняттю і засвоєнню синонімів, омонімів і багатозначних слів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у більш детальному вивченні та аналізі проблеми формування іншомовної лексичної комунікації. Зокрема, проведене дослідження слугуватиме основою для розробки і пошуку шляхів вдосконалення методики формування лексичних навичок у професійно орієнтованому мовленні студентів, створення системи адекватних вправ з цією метою, аналізу методичних труднощів, що виникають у навчальному процесі при формуванні лексичної компетенції.

Список використаної літератури

1. Бігич О.Б. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: навч.-метод. посіб. / О.Б.Бігич, Н.Ф.Бориско, Г.Е.Борецька. – К.: Ленвіт, 2011. – 344 с.
2. Борщовецька В.Д. Лексичний мінімум для студентів третього року навчання економічних спеціальностей ВНЗ / В.Д.Борщовецька // Іноземні мови. – 2007. – № 2. – С.52-53
3. Гринюк Г.А. Відбір навчального матеріалу для формування англомовної лексичної компетенції у студентів-економістів / Г.А.Гринюк // Іноземні мови. – 2007. – № 2. – С.30-34.
4. Бородіна Г.І. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземної мови у немовному вузі / Г.І.Бородіна // Іноземні мови. –

2005. – № 2. – С.28-29
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання // Наук. редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
 6. Галацин К.О. Використання різних видів наочності у процесі формування лексичної компетенції / К.Л.Галацин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1055>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
 7. Козак С.В. Коммуникативный подход в современных технологиях обучения иностранному языку в высшей школе / С.В. Козак // Научный вестник ПДПУ ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2000. – Вип.12. – С.12-17
 8. Макаренко И.П. Формирование у студентов рецептивных лексичных навыков на основе текстов для чтения: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)» / И.П. Макаренко. – Минск, 2010. – 26 с.
 9. Калініна Л.В. Getting America – wise through reading: навчальний посібник з англійської мови для студентів вищих навчальних закладів: у 2-х кн. / Л.Калініна, І.Самойлюкевич, К.Андерсон. – К.: Пед. наука, 2001. – Кн. 1. – 175 с.
 10. Гринюк Г.А. Этапы формирования іншомовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей / Г.А.Гринюк, О.Ю.Семенчик // Іноземні мови. – 2006. – № 2. – С.22-27.
 11. Баранова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ / Г.В.Баранова. – К.: Фірма «Інкос», 2005. – 101 с.
 12. Семенчук Ю.О. Психолого-педагогічні передумови формування лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей / Ю.О.Семенчук // Психологія і суспільство. – 2006. – № 4. – С.123-128

Стаття надійшла до редакції 30.04.2016 р.
Рецензент: канд.пед.наук, доц.Бартош О.П.

Козак Мирослава
преподаватель
кафедра иностранных языков
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», Ужгород, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ

В статье исследуются вопросы формирования лексической компетенции как неотъемлемой составляющей иноязычной коммуникации студентов экономических специальностей. Рассмотрена общая характеристика лексической компетенции. Представлена классификация и проанализированы этапы презентации и успешного усвоения лексического материала, обоснована необходимость их соблюдения при обучении иностранного языка. Предлагаются упражнения, являются наиболее эффективными на каждом из названных этапов для успешного формирования лексических навыков.

Ключевые слова: аутентичный текст, коммуникативные навыки, лексична компетенция, лексична единица, профессионально ориентированное речи, система упражнений.

Kozak Myroslava
Lecturer
Department of Foreign Languages
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

LEXICAL COMPETENCE FORMATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ECONOMISTS

The article deals with various aspects of the problem of formation of lexical competence as an integral component of foreign language communicative competence while teaching foreign languages to the students of economic department. The general characteristics and basic features of foreign lexical competence have been given; the notion of lexical competence has been defined; the aims of the formation of foreign lexical competence have been mentioned in the article. The importance of proper selection of learning material has been revealed and the criteria for selection of lexical material have been considered in the article. Undoubtedly using the authentic texts in teaching languages has proved its efficiency as a means of conveying information to the language learners. They are usually informative, up-to-date and highly motivating.

Key words: authentic text, communicative skills, lexical competence, lexical unit, professionally-oriented speaking, system of exercises.